

Slovensko – Evanjelický artikulárny kostol v Leštínách

Leštiny ležia v dolnej časti Oravy na rozhraní Chočských vrchov a Oravskej vrchoviny, na ceste medzi Dolným Kubínom a Lúčkami. Okolie Leštín bolo osídlené v staršej aj mladšej železnej dobe, obec sa prvý raz spomína po polovici 14. storočia, keď panovník umožnil oravskému panstvu osídliť neobývané zalesnené územie. Pred polovicou 16. storočia Ferdinand I. Habsburský daroval osadu šľachtickej rodine Zmeškalovcov pochádzajúcej zo Sliezska. Na stavbu kostola, ktorý dal postaviť Jób Zmeškal, kapitán hradnej stráže v Oravskom hrade, poskytla pozemok v strmom svahu nad cestou rodina Zmeškalovcov. Na pozemku zriadili aj cintorín a vybudovali faru. Zrubovú stavbu kostola, ktorá sa jednoduchým vzhľadom najviac približuje pôvodnému modelu artikulárnych kostolov, postavili v rokoch 1688 a 1869 bez veže a zvonov na vysokej kamennej podmurovke. Podmurovku využili na umiestnenie pohrebných krýpt. Na stavbu použili drevo z červeného smreka, objekt zastrešili mohutnou valbovou strechou krytou šindľom.

V roku 1777 v blízkosti vstupu do kostola postavili samostatnú zvonnicu. Posledná zásadná úprava kostola sa uskutočnila v polovici 19. storočia, kedy zväčšili a doplnili okenné otvory a upravili vonkajšie arkádové pavlače. Statické poruchy dreveného trámového stropu si vyžiadali podoprenie prídavnou konštrukciou. Oplotenie okolo cintorína so vstupnou bránou vybudovali až v 90. rokoch 20. storočia.

Ornamentálna maľba stien lode z konca 17. storočia predstavuje motív akantu. Trámový strop pokrýva mramorovanie. Parapety trojstrannej emporie s organom umiestneným nad vstupom zdobia štylizované rastlinné motívy kvetov, váz a rodových zemianskych erbov spolu s výjavmi zo života Krista a postavami evanjelistov. Ranobarokový oltár z konca 17. stor. vo vrchole ukončuje súsošie Svätej Trojice. Najstaršou súčasťou zariadenia je maľovaná drevená krstiteľnica z obdobia výstavy kostola. Ku kultúrnej histórii Oravy sa viažu maľované patronátne lavice zo začiatku 18. stor., v ktorých sedávali významní predstavitelia šľachtických rodín. V kostole pokrstili básnika P. O. Hviezdoslava. Od 8. júla 2008 je zapísaný do Zoznamu SD.

Slovensko – Gréckokatolícky chrám sv. Mikuláša v Ruskej Bystrej

Malá dedina Ruská Bystrá leží len pár kilometrov od ukrajinsko-slovenských hraníc. Nachádza sa v hornatom, zalesnenom a v minulosti riedko osídlenom území. Prvá zmienka o obci pochádza z roku 1405. Predpokladá sa, že ju podľa valašského práva založil Šoltýs s osadníkmi, pravdepodobne Rusínmi.

Pomerne malý jednolodový zrubový chrám z jaseňového dreva, s polygonálnym presbytériom, si obyvatelia postavili v roku 1720 nad prístupovou cestou na svahu. Chrám s charakteristickým trojpriestorovým usporiadaním obklopuje vysoká zmiešaná zeleň. Vnútorne delenie na vstupnú predsieň – babinec, loď a svätyňu a gradovanie hmôt od najvyššej veže nad vstupom k nižšej hmotite vežičky nad svätyňou ho radí ku chrámom lemkovského typu. Helmicovitý tvar zastrešenia veže, konštrukčne vyrastajúcej z babinca, ale aj jej redukovaná podoba na sanktusniku, poukazujú na pôvodné barokové vzory použité pri ich modelovaní, aj keď dnešné riešenie helmice predstavuje zjednodušenú formu jej pôvodného tvaru, dokumentovaného aj lasternou, ešte v polovici 20. storočia.

Predsieň, z ktorej je rebríkovým schodiskom sprístupnená veža aj úzka empora, je od lode oddelená neobvyklou konštrukciou drevenej steny s bohato vyrezávanými stĺpkami. Komorne vyznievajúcejmu interiéru dominuje, pre rozmery lode trochu primohutný, barokový ikonostas zo začiatku 18. stor. Keďže ho pravdepodobne pripravili pre iný, vyšší a širší chrámový objekt, jeho vysoko situovaný posledný rad prorokov s Kalváriou škmo vyklenuli do priestoru lode. Na stĺpkoch vyrezávaného polychrómovaného ikonostasu aj na prelamaných cárskych dverách v jeho osi, ktoré pochádzajú zo 17. stor., dominuje motív prepletajúcich sa viničových rozvilín. Lavice v lodi sú nové, pochádzajú z obdobia posledného reštaurovania objektu na konci 80. rokov 20. storočia. Kostol je súčasťou SD od 8. júla 2008.

Slovensko – Rímskokatolícky kostol Všetkých svätých v Tvrdošine

Tvrdošín leží na dávnej diaľkovej ceste pri sútoku Oravy a Oravice, asi 10 km od slovensko-poľskej hranice. Územie bolo osídlené už v stredoveku, mestské práva Tvrdošinu udelil v roku 1369 panovník Ľudovít I. Mestečko už vtedy s kostolom a farou však zostalo v poddanskej závislosti voči neďalekému Oravskému hradu.

Predpokladá sa, že dnešný drevený kostol, najstaršia zachovaná stavebná pamiatka na hornej Orave, vznikol až v druhej polovici 15. stor. Z tohto obdobia pochádza časť gotického oltára. Kostol vybudovali na návrší nad zástavbou, obklopoval ho stredoveký cintorín s murovanou ohradou. Keďže reformácia sa ujala aj v Tvrdošine, drevený kostol načas prešiel do rúk evanjelikov. Podľa Ctiboha Zocha tu evanjelická cirkev fungovala v rokoch 1551 až 1706. Prvého evanjelického farára Michala Rozenberského, spomínaného v roku 1577, dosadil ešte zemepán František Thurzo.

Kostol vďaka architektonickému výrazu a konštrukčnému riešeniu patrí k predstaviteľom drevených sakrálnych objektov ovplyvnených gotikou. Drevo na stavbu kostola z červeného smreka staviteľia získali údajne vyrúbaním stromov na pozemku určenom na stavbu. Zrubová konštrukcia objektu s úctyhodnými rozmermi jednotlivých trámov má jednoduchú pozdĺžnu konštrukciu. Na loď obdĺžnikového tvaru nadväzuje pravouhlé presbytérium s malou bočnou sakristiou na severnej stene. Vplyv gotickej architektúry sa výraznejšie prejavil v tvare a vo forme vstupného západného a južného portálu. Charakteristickým znakom kostola je vysoká sedlová strecha pokrytá dreveným šindľom a osemboká vežička s ihlanovou strieškou, ktorú však tesári zhotovili až v 19. stor. V polovici 17. stor., keď kostol prevzali protestanti, prešiel väčšou stavebnou úpravou. V tomto období vznikli aj pozoruhodné nástenné maľby v interiéru. V roku 1994 komplexná obnova kostola získala diplom EUROPA NOSTRA Za zachovanie a vynikajúce zreštaurovanie tejto významnej pamiatky drevenej architektúry. Od 8. júla 2008 je kostol zapísaný v Zozname SD.

Slovensko – Evanjelický artikulárny kostol v Kežmarku

Kežmarok je jedným z najvýznamnejších stredísk stredovekého Spiša. Lokalita bola osídlená už v praveku a v 9. až 10. stor. sa tu nachádzalo viacero sídliskových zoskupení.

Drevený evanjelický kostol v Kežmarku postavili mimo historického jadra, pri dnes už nejestvujúcej Vyšnej bráne a renesančnom kamennom hostinci. Dnešný vzhľad nadobudol po prestavbe v roku 1717, na ktorú v protestantských krajinách usporiadali zbierku. Prestavbu viedol popradský staviteľ J. Müttermann, rezbárske práce vykonal kežmarský majster J. Lerch. Základná konštrukcia kostola s centrálnou dispozíciou na rovnoramennom gréckom kríži je zrubová. Na stavbu použili smrekovcové drevo. Kostol je zastrešený sedlovými strechami krytými šindľom s doskovými štítlami a vysokými podlomenicami s polkružím, ktoré ukončujú latinské kríže. Steny sú zvonku omazané. Strohý výraz stavby narušá jednoduchý dekoratívny sgrafitový pás s geometrickým ornamentom a biela pasparta kvádrovania okolo okenných otvorov. Z juhovýchodnej strany ku kostolu prilieha jeho najstaršia súčasť – prízemná murovaná omietnutá stavba bývalého hostinca, neskôr latinskej školy, ktorá sa nakoniec stala súčasťou kostola ako sakristia. Na rozdiel od skromného exteriéru vyžaruje až nečakane priestranný vnútorný priestor pre vyše 1 500 veriacich, zaklenutý segmentovo valenými klenbami pokrytými iluzívnou maľbou oblohy, nádheru barokového iluzionizmu. Klenbu nesú v krížení štyri tordované stĺpy s kompozitnými hlavicami. Ústredným prvkom rozľahlého interiéru je barokový oltár z rokov 1718 – 1727 s výjavom Ukrižovania a centrálne orientovaná bohato zdobená kazateľnica z roku 1718. V strede dispozície je kamenná krstiteľnica s kovovou mrežou z roku 1690, ktorá pravdepodobne tvorila súčasť staršieho sakrálného objektu. Vynikajúci zvuk rezbárskeho zariadeného organu (1719 – 1720), ktorý sa považuje za najstarší funkčný dvojmanuálny nástroj v Slovensku, a akustika priestoru kostola sa využívajú na koncerty. Súčasťou SD je kostol od 8. júla 2008.

Spracoval: RNDr. Jozef Klinda